

note 10 June 2022 Update. URL: <https://miss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/perspektyvy-vykorystannya-morskykh-korydoriv-bezpechnoho-eksportu-zerna> (дата звернення: 07.12.2022).

5. Опубліковано текст зернової угоди, підписаної сьогодні в Стамбулі. URL: <https://ukragroconsult.com/news/opublikovano-tekst-zernovoyi-ugody-pidpysanoi-sogodni-v-stambuli/> (дата звернення: 07.12.2022).

6. «Зерновий коридор»: РФ штучно збільшила час очікування інспекції суден з українським зерном в Мармуровому морі ще 18 вересня. Чому? URL: <https://www.blackseanews.net/read/196006> (дата звернення: 07.12.2022).

7. Why Ukraine's Remarkable Attack On Sevastopol Will Go Down In History URL: <https://www.navalnews.com/naval-news/2022/11/why-ukraines-remarkable-attack-on-sevastopol-will-go-down-in-history/> (дата звернення: 07.12.2022).

8. Збір, який змінить хід подій долучитися до формування першого у світі флоту морських дронів. URL: <https://u24.gov.ua/uk/navaldrone> (дата звернення: 07.12.2022).

9. Росія заявила про поновлення участі у «зерновій угоді». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/02/novyna/pravo/rosiya-zayavyla-pro-ponovlennya-uchasti-zernovij-uhodi> (дата звернення: 07.12.2022).

10. Україна не давала гарантії для повернення росії до «зернової угоди» – МЗС. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2001442-ukrayina-ne-davala-novikh-garantiy-dlya-povernennya-rosiyi-do-zernovoyi-ugodi-mzs> (дата звернення: 07.12.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-266-1-9>

ЧОРНОМОРСЬКА ПОЛІТИКА ТУРЕЧЧИНИ: МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА ПРАГМАТИЗМОМ

Горюнова Євгенія Олександрівна

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та історії*

*Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Туреччина завжди була важливим актором в Чорному морі. Османська імперія довгий час контролювала чорноморські торговельні шляхи та володіла низькою причорноморських територій. Після Першої світової війни країна втрачає низку територій та імперський статус, але зберігає контроль над Чорноморськими протоками (Конвенція Монтре). Під час

«холодної війни» Анкара залишається форпостом НАТО в регіоні, де домінує СРСР. А після його розпаду намагається підвищити свій статус регіонального лідера за рахунок розвитку регіональної співпраці.

На тлі геополітичних викликів ХХІ ст. політика Анкари стає дедалі прагматичною. Туреччина продовжує грати роль посередника між Заходом (США та НАТО) та Сходом, все більше виступаючи в ролі потужного плацдарму для протидії експансії ісламського фундаменталізму. Це підвищує роль Анкари в рамках Альянсу та дозволяє проводити більш самостійну політику в регіоні. Претензії на регіональне лідерство Туреччина намагається реалізувати й через декларування опіки над тюркськими країнами, що створює загрозу для російського впливу в Центральній Азії.

Російська окупація Криму в 2014 році та подальша мілітаризація півострову радикально змінює ситуацію в Чорному морі, яке Росія намагається перетворити на власне «озеро». Модернізація Чорноморського флоту РФ (оснащення його ракетами великої дальності «Калібр») дозволило начальнику російського Генштабу Валерію Герасимову зробити амбіційну заяву про те, що «російський флот вже перевищує турецькі сили в Чорному морі, а Росія може легко завдати удару по Протоках» (1).

Однак, як показала практика військових дій проти України в 2022 р., російський флот в Чорному морі виявився не таким потужним та зазнав серйозних втрат. Відповідно, модернізований та більш потужний турецький флот міг би досить швидко знищити ЧФ РФ навіть без заходу до Чорного моря (2). Однак на даний час Туреччина має зовсім інші плани щодо регіону.

До повномасштабного російського вторгнення в Україну політика Анкари була заснована на реалізації *modus vivendi* задля збереження існуючого статус-кво в регіоні. Саме тому Ердоган намагався балансувати між провідними та регіональними акторами, пропонуючи Росії та Україні розв'язати всі проблемні питання за столом переговорів в Анкарі. Однак російська сторона погоджувалась брати участь в переговорному процесі тільки якщо Анкара зможе вплинути на Київ «та спонукати його до виконання Мінських угод» у вигідному Кремлеві форматі

В цілому політика Анкари щодо Росії є вельми дихотомічною: з одного боку країни мають багато розбіжностей щодо сирійського та лівійського питань, Кавказу та Криму. Але це не заважає Анкарі купувати у Росії систему протиповітряної оборони С-400, що створює певні загрози для НАТО.

З іншого боку, між Києвом та Анкарою розпочинається активна військова співпраця. Туреччина продає Україні безпілотні розвідувально-ударні апарати «Байрактар», які чудово зарекомендували себе під час Карабаської війни 2020 р. Анкара та Київ домовляються про будівництво заводу з виробництва БПЛА на території України, а в Туреччині починають

будувати корвети класу «Ада» для українського флоту – перший з них вже було спущено на воду.

Важливим рішенням на користь України після повномасштабного російського вторгнення стає закриття Проток для російських військових кораблів. Це не дозволило Росії перекинути додаткові сили до Чорного моря та де-факто заблокувало Чорноморський флот РФ.

У той же час російська агресія проти України не заважає Туреччині реалізовувати енергетичні проекти з РФ. Після відмови ЄС від будівництва газогону «Південний потік» через анексію Криму Туреччина буде разом з РФ газопровід «Турецький потік» загальною потужністю 31,5 млрд кубометрів газу на рік. Відповідно, Туреччина стає ключовим реекспортером російського газу до південної Європи.

Анкара не приєднується до західних санкцій проти Росії та продовжує торгувати з Москвою навіть після повномасштабного вторгнення, а потік російських туристів в 2022 р. навіть збільшився на 12% у порівнянні з 2021 р.

Окрім економічних дивідендів Ердоган також намагається отримати політичні, виступаючи посередником у конфлікті між Москвою та Києвом. Саме в Туреччині відбулися друга серія (перша в Білорусі) переговорів між Україною та Росією у березні 2022 р. щодо припинення бойових дій. Але вона не мала успіху через діаметрально протилежні позиції воюючих сторін.

Більш успішним є реалізація з боку Анкари «зернової угоди», внаслідок якої було розблоковано декілька українських портів для постачання зерна бідним країнам під егідою ООН. У листопаді РФ вирішила зірвати угоду, але через наполегливу позицію Туреччини експорт українського зерна було продовжено, а домовленості пролонгували ще на чотири місяця. Також Ердоган виступив основним посередником у звільненні українських військовополонених – бійців полку «Азов», який в Росії визнали «терористичної організацією».

Таким чином, на тлі російсько-української війни Анкара все більше підвищує свій статус регіонального гравця, намагаючись максимально реалізувати власні інтереси. Основними напрямками безпекової політики Туреччини залишається: збереження певної геополітичної автономії, формування нових та розвиток старих партнерських відносин та уникнення прямої конфронтації з Росією (3).

Туреччині не вигідний програв Україні та підсилення Росії в регіоні. Одночасно Анкара проти розгрому Росії, хоча послаблення Москви в її традиційних зонах впливу (Кавказ та Центральна Азія) відкриває для Туреччини нові перспективи.

Розраховувати на жорстку політику Анкари щодо Москви поки не варто – відносини країн будуть існувати в форматі стриманої конфронтації та вигідного для Туреччини партнерства. Відповідно, Анкара й далі буде

усіяляко наполягати на дипломатичному розв'язанні російсько-українського конфлікту, апелюючи до скорішого відновлення безпеки в регіоні.

Література:

1. Joshua Kucera. «Russia Claims 'Mastery' Over Turkey in Black Sea», *Eurasianet*, September 25, 2016. URL: <https://eurasianet.org/russia-claims-mastery-over-turkey-black-sea>

2. Туреччина може знищити флот РФ у Чорному морі за кілька годин, – керівник безпекових програм Центру глобалістики Лакійчук. *Еспресо*. 05.11.2022. URL: <https://espresso.tv/turechchina-mozhe-znishchiti-flot-rf-u-chornomu-mori-za-kilka-godin-kerivnik-bezpekovikh-program-tsentru-globalistiki-lakiychuk>

3. Neşet, Mustafa Aydin, Evren Balta, Kaan Kutlu Ataç, Hasret Dikici Bilgin and Arne Strand. Turkey as a regional security actor in the Black Sea, the Mediterranean and the Levant region. CMI Chr. Michelsen Institute, June 2021. URL: <https://www.cmi.no/publications/file/7820-turkey-as-a-regional-security-actor-in-the-black-sea-the-mediterranean-and-the-levant-region.pdf>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-266-1-10>

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ НА МОРІ

Устименко Богдан Миколайович

аспірант кафедри політичних наук

*Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

24.02.2022 Російська Федерація розв'язала повномасштабну війну проти України. Для виконання своїх актів агресії Росія використовує всі існуючі домени війни, в тому числі морський домен (Чорне, Азовське та Каспійське моря).

Щодо потенційних актів агресії Росії в інших районах Світового океану слід зазначити наступне.

31.07.2022 року була затверджена нова Морська доктрина Російської Федерації [1] (далі іноді – Морська доктрина або Доктрина) – документ стратегічного планування, фактична мета якого – мілітаризація у власних інтересах Світового океану і Каспійського моря. Росія планує суттєво зміцнити свій Військово-Морський Флот, інші військові формування, які мають відношення до морської діяльності, зокрема шляхом збільшення